

6. Філософський енциклопедичний словник : довідкове видання / [за ред. В. І. Шинкарука]. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

Анотація
Н.В.Кудькина

Методические основы исследования проблемы лидерства в образовании

Лидерство – актуальная проблема в сфере современного просвещения. Методология исследования проблемы лидерства базируется на понимании лидерства как деятельности личности системного характера. Статья презентует авторскую модель лидерства.

Ключевые слова: лидерство, лидер, социальная среда, социальная группа, активность.

Summary
N.V.Kudykina

Methodological Basis of Study of the Problem of Leadership in Education

Leadership is the actual problem in the sphere of modern education. The research methodology of the leadership problem is based on the attitude to this phenomenon as to the person's activity that has systemic nature. The article represents the leadership model that is developed by the author.

Key words: leadership, leader, social environment, social group, activity.

Дата надходження статті:

„20” січня 2010 р.

УДК 378+37.11(477)

І.М.КУСТОВСЬКА,
старший викладач
(м.Хмельницький)

Мотивація студентів до навчання як загальна психолого-педагогічна проблема

В статті аналізуються існуючі наукові підходи у визначенні таких понять, як „навчальна мотивація”, „мотив”, „пізнавальний інтерес” та досліджуються можливості ефективного застосування теоретичних підходів під час практичної викладацької діяльності.

Ключові слова: навчальна мотивація, мотив, пізнавальний інтерес, проблемне навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Будь-яка діяльність здійснюється під впливом певних спонукань, які є рушієм активності її суб'єкта. Сукупність таких спонукань утворює мотиваційну сферу діяльності. Не є винятком і навчальна діяльність. До її мотиваційної сфери входять потреби студента, його інтереси, переконання, ідеали, уявлення про себе, ціннісні орієнтації.

Сформованість мотиваційної сфери є необхідною передумовою успішності навчальної діяльності, тому її розвиток потребує цілеспрямованого педагогічного впливу.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблеми формування позитивної навчальної мотивації вивчали та досліджували багато педагогів та психологів. Для визначення ефективності процесу формування позитивної навчальної мотивації студентів важливими є праці Ю. Бабанського, В. Богословського, Л. Василенко, А. Виноградової, В. Галузяка, В. Давидова, Д. Ельконіна, М. Заброцького, Є. Ільїна, С. Максименка, А. Маркової, Т. Матись, М. Мільмана, В. Оконя, А. Орлова, О. Савонько, М. Савчина, М. Сметанського, А. Степанова, М. Фіцули, З. Хізроевої, В. Шахова, В. Ягупова та інших.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз психолого-педагогічних підходів у формуванні навчальної мотивації та визначення основних шляхів ефективного застосування теорії під час практичної викладацької діяльності. Основним завданням є проаналізувати стан вивчення проблеми та визначити доцільні та ефективні засоби застосування теоретичних знань під час практичного викладання.

Виклад основного матеріалу... Питання формування позитивних мотивів навчання є дуже актуальним сьогодні, адже сучасні студенти втрачають стимул до діяльності. Для початку визначимо поняття „мотивація” та „мотив”, щоб зрозуміти природу та основні складові процесу мотивації навчальної діяльності та можливості формування першої за допомогою прийомів стимулювання. Для цього звернемося до праць сучасних педагогів та психологів, які вивчають цей аспект педагогічної діяльності.

С. Максименко поняття „мотив” визначає як „внутрішній рушій, що спонукає людину до діяльності” [4, с. 402]. М. Заброцький вважає, що „мотив – внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до діяльності. У ролі мотивів можуть виступати потреби, інтереси, потяги, емоції, установки, ідеали тощо” [3, с. 28, 94]. У В. Богословського, А. Степанова, А. Виноградової мотиви визначаються як певні потреби, думки, почуття, що спонукають особистісність до активної діяльності. На думку М. Савчина та Л. Василенко, мотиви – рушійні сили розвитку дитини. Це – „розходження між новими потребами, цілями, прагненнями особистості і досягне нею рівнем оволодіння засобами, необхідними для задоволення цих потреб” [9, с. 62].

Педагог М. Фіцула зауважує, що „мотив навчання є внутрішньою причиною, яка спонукає учня вчитися. Він безпосередньо впливає на його ставлення до навчальної діяльності й позначається на якості набутих ним знань” [10, с. 89]. Дослідник поділяє мотиви навчально-пізнавальної діяльності на пізнавальні та соціальні. Пізнавальні мотиви закладені, на його думку, у самому процесі навчання: допитливість, інтерес до знань, потреба в розумовій діяльності, у пізнанні, у розширенні знань про навколишню діяльність, різноманітні інтелектуальні почуття (здивування, сумнів), прагнення здобути нові знання й навички, застосовувати, вдосконалювати свої пізнавальні можливості, інтелектуальні здібності [10, с. 89].

„Мотив навчально-пізнавальної діяльності – це намагання учня досягти певного рівня розвитку в учінні та професійній діяльності, в основі якої лежать глибокі, міцні й різноманітні загальнонаукові та професійні знання, навички й уміння”, – так трактує потрібне нам поняття В. Ягупов [11, с. 130]. Науковці В. Галузяк, М. Сметанський, В. Шахов розуміють мотив як чинники, що спонукають та спрямовують пізнавальну діяльність студента, значною мірою визначають її успішність [7, с. 53-54].

Мотиви соціальні за своїм походженням та змістом ніби виходять за межі навчального процесу і пов'язані з суспільними взаємовідносинами дітей (широка соціальна мотивація), а саме: соціальні мотиви, комунікативні мотиви, мотиви утилітарні, мотиви тривожності, мотиви, пов'язані з потребою у самовихованні [5, с. 90].

Мотивація розглядається багатьма вченими майже однаково. Так, наприклад, М. Савчин та Л. Василенко вважають, що мотивація – це суперечності, що виникають у житті студента і спонукають його до активної діяльності, спрямованої на їх розв'язання [9, с. 64]. М. Фіцула трактує мотивацію як рівень готовності учнів до навчання, усвідомлення ними мети навчання, бажання вчитися, належний рівень розвитку [10, с. 45].

Ю. Бабанський та В. Оконь розглядають мотивацію навчання як окремих компонент навчального процесу і формулюють відповідний принцип навчання: „До нього можна було внести принцип мотивації, оскільки мотивація присутня у всіх процесах освіти” [1, с. 230]. М. Заброцький пояснює мотивацію як „сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її спрямованість та активність” [3, с. 28]. Відповідно до цього підходу вчений виділяє мотивації диспозиційну та ситуативну. Перша – це психологічні фактори, що визначають поведінку людини і називаються особистісними диспозиціями. А друга – зовнішні умови та обставини діяльності суб'єкта, тобто стимули, що від наявної ситуації визначають поведінку людини.

С. Максименко розрізняє мотивацію близьку (здійснити бажане в найближчий час) та віддалену (здійснення бажаного планується на тривалий час). У своїх дослідженнях Є. Ільїн, А. Маркова, Т. Матись, М. Мільман, А. Орлов та інші автори обґрунтували внутрішню та зовнішню мотивації навчальної діяльності та умови їх формування. „Адже саме позитивна мотивація до навчання та особистісного поступу, яку створює й підтримує насамперед учитель, є наріжною умовою конструктивної соціалізації школярів. Відсутність або ж хибність такої мотивації призводять до загрози суспільної ізоляції та виникнення девіацій соціальної поведінки молоді” [4, с.230; 5, с. 56; 6, с. 124].

О. Савонько та З. Хізіроева встановили такі психологічні детермінанти стійкості навчальної мотивації:

- залежність від вихідного типу мотиваційної структури (переважає процесуальна мотивація) надає структурі більшої стійкості;
- найбільш стійкою є структура, в якій процесуальна і результативна мотиваційні орієнтації залежать друга від першої;
- особистісна значущість предметного змісту діяльності;
- вид навчального завдання [8, с. 34].

Навчальна мотивація визначається специфічними для навчальної діяльності факторами: власне освітньою системою, освітнім закладом, організацією навчального процесу, суб'єктивними особливостями тих, хто навчається (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, взаємодія з іншими тощо), суб'єктивними особливостями педагога, насамперед його ставленням до учнів, до власної справи, специфікою навчальної дисципліни.

Активізація пізнавальної діяльності студентів залежить від ініціативної позиції викладача на кожному етапі навчання. Характеристикою цієї позиції є: високий рівень педагогічного мислення та його критичність, здатність і намір застосувати проблемне навчання, діалог із студентом, намір до обґрунтування власних поглядів, здатність до самооцінки своєї педагогічної діяльності.

Змістовним аспектом активізації навчального процесу є підбір матеріалу, складання завдань, конструювання освітніх і педагогічних завдань на основі проблемного навчання із врахуванням індивідуальних здібностей кожного студента.

У численних дослідженнях обґрунтовується необхідність створення спеціальних умов виникнення і розвитку у студента інтересу до учіння, до викладача. На основі системного аналізу ми виокремили основні умови, що сприяють розв'язанню цього завдання.

Інтересом називають особливий мотиваційний стан пізнавального характеру, який, як правило, прямо не пов'язаний з якою-небудь однією, актуальною в даний час потребою. Інтерес до себе може викликати будь-яка несподівана подія, що мимоволі привернула до себе увагу, будь-який новий предмет, що з'явився в полі зору, будь-який місцевий слуховий чи інший подразник.

Пізнавальний інтерес може бути зумовлений самим змістом навчального матеріалу, діяльністю учнів на уроці, стосунками між учителем і учнями. Він формується завдяки розкриттю практичної значущості знань, цікавому викладу матеріалу, створенню проблемних ситуацій на уроці, ефекту здивування, парадоксу, використанню навчальної дискусії, пізнавальних ігор.

В. Давидов, Д. Ельконін, А. Маркова вважають, що для формування теоретичного пізнавального інтересу велике значення має характер навчальної діяльності. Навчальна діяльність, на думку В. Давидова, повинна відповідати наступним вимогам:

- об'єктом засвоєння повинні бути теоретичні поняття;
- процес засвоєння має протікати так, щоб перед учнями розкривалися умови походження понять;
- результатом засвоєння повинно бути формування спеціальної навчальної діяльності, що має свою особливу структуру і складається з таких компонентів як навчальна ситуація, навчальна задача, навчальні дії, дії контролю і оцінки [2, с. 125].

Дотримання всіх цих умов буде сприяти формуванню внутрішньої мотивації, пізнавальних інтересів.

Важливою передумовою виникнення інтересу до навчання є така організація останнього, що дає змогу студентам проявити інтелектуальну самостійність та ініціативність. Основним засобом при цьому є використання таких завдань та запитань, розв'язання яких потребує від студентів активної пошукової діяльності.

Важливу роль у формуванні позитивних мотивів навчання відіграють створення проблемних ситуацій, посильна складність навчального матеріалу. Окрім того, навчальний матеріал і прийоми навчальної діяльності необхідно урізноманітнювати. Пізнання нового також має ґрунтуватися на раніше засвоєних знаннях.

Таким чином, навчальна діяльність зумовлюється передусім внутрішнім мотивом, коли пізнавальна потреба особистості стикається з предметом діяльності – формуванням узагальненого способу дії – і матеріалізується у ньому, а також із зовнішніми мотивами (самоутвердження, престиж, обов'язок, необхідність, досягнення тощо). Істотно на ефективність учіння впливає потреба у спілкуванні та домінуванні.

У формуванні позитивної мотиваційної сфери треба враховувати емоційне ставлення студента до учіння. Виокремлюють три типи такого ставлення: негативне, нейтральне та позитивне [3, с. 23].

Мотиви співвідносяться з навчальною діяльністю в цілому, а цілі відповідають окремим навчальним діям, забезпечують їх реальне виконання. Процес постановки цілей потребує певних умінь, рівень сформованості яких характеризує зрілість мотиваційної сфери учіння. До таких умінь належать:

- обґрунтований вибір однієї з кількох можливостей;
- самостійна постановка та тривале утримування мети;
- постановка перспективних цілей та їх коригування залежно від обставин;
- реалізація поставлених цілей, вибір адекватних засобів реалізації та подолання можливих перешкод.

Зазначені уміння забезпечують реальне виконання дії, установку до якої створює мотив. Дієвість мотивації краще формується при орієнтуванні учня на способи, а не на результат діяльності, а також залежить від особливостей вікових груп та характеру навчальних ситуацій.

Для формування позитивної стійкої мотивації навчальної діяльності важливо, щоб головним в оцінці роботи студента був якісний аналіз цієї роботи, підкреслення всіх позитивних моментів, досягнень в засвоєнні навчального матеріалу і виявлення причин наявних недоліків, а не тільки їхня констатація.

Висновки... Сучасна психолого-педагогічна наука досить ґрунтовно досліджує процес формування позитивної мотивації до навчання у студентів. Існуючі визначення робочих понять цього процесу дозволяють викладачу-практику застосовувати різноманітні педагогічні технології та методи з метою формування стійкого інтересу студентів до дисципліни, яка викладається цим викладачем, і на основі пізнавального інтересу формувати позитивну мотивацію до навчання як в окремо взятому випадку, так і в загальнопедагогічному аспекті. Як визначено вище, допомагають у процесі формування позитивної мотивації такі педагогічні технології та методи, що активізують розумово-гностичну навчальну діяльність студентів. Одним з ефективних шляхів формування позитивної мотивації до навчання ми вважаємо застосування прийомів і методів стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів. Розкриття цієї проблеми і є основною метою подальших наших досліджень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 564 с.
2. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986. – 344 с.
3. Заброцький М. М. Педагогічна психологія : курс лекцій / М. М. Заброцький. – К. : МАУП, 2000. – 100с.

4. Загальна психологія : підруч. [за заг. ред. акад. С. Д. Максименка] / С. Д. Максименко. – [2-ге вид., переробл. і доп.]. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 704 с.
5. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 480 с.
6. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : [кн. для учителя] / А. К. Маркова, Т. А. Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
7. Педагогіка : навчальний посібник / [В. М. Галузяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов]. – [2-е вид., випр. і доп.]. – Вінниця : „Книга-Вега”, 2003. – 416 с.
8. Савонько Е. И. Устойчивость мотивации как фактор овладения иностранным языком / Е. И. Савонько, З. М. Хизроева // Сб. науч. трудов Московского гос. пед. ин-та иностр. языков им. М. Тореза. – М. : МГПИИЯ им. М. Тореза, 1988. – Вып. 282. – С. 13-22.
9. Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – Дрогобич : Видавнича фірма „Відродження”, 2001. – 287 с.
10. Фицула М. М. Педагогіка / М. М. Фицула. – [вид. 2-ге, випр., доповн.]. – К. : Академвидав, 2006. – 560 с. – С. 86-87.
11. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

Аннотація

И.Н.Кустовская

Мотивация студентов к учению как общая психолого-педагогическая проблема

Статья анализирует существующие в психолого-педагогической науке подходы к формированию позитивной мотивации в учении, определяет необходимые понятия и предлагает практические варианты использования теории в практике преподавания.

Ключевые слова: учебная мотивация, мотив, познавательный интерес, проблемное обучение.

Summary

I.M.Kustov's'ka

Motivating Students to Learning as the General Psychological and Pedagogical Problem

This article deals with the problem of forming positive motivation of students in the process of education. It analyzes the existing approaches in pedagogy and psychology as for motivating students to learn, defines such notions as “motivation”, “motive”, “gnostic interest”, and proposes the ways of effective use of the approaches in practical activity of a teacher.

Key words: motivation, motive, gnostic interest, problem learning.

Дата надходження статті:

„16” березня 2010 р.

УДК 378.14

О.Я.КУЧЕРУК,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Особенности мотивации навчальной деятельности студентов напрямую „прикладна математика”

У статті розглядається проблема мотивації навчальної діяльності, досліджується ієрархія мотивів та структура мотивації навчальної діяльності студентів напрямую „прикладна математика”.

Ключові слова: мотив, мотивація, ієрархія мотивів, структура мотивації.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Глобалізація світової економіки, інформаційно-технологічна революція, модернізація й технізація виробництва, стрімкий розвиток інформаційних і комунікативних технологій потребують удосконалення педагогічних систем, спрямованих на підготовку нової генерації фахівців. У зв'язку з проникненням математики у різні сфери діяльності людини, коли математика є необхідним та ефективним інструментом розв'язування конкретних професійних завдань, постає питання про вдосконалення підготовки фахівців з прикладної математики. Говорячи про підготовку таких фахівців, варто відмітити важливість їх якісної підготовки, яка певною мірою залежить і від рівня мотивації до навчальної діяльності студентів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема мотивації навчання в загальному та мотивації навчання у ВНЗ є однією з важливих, і таких, що не втрачає своєї актуальності і нині. Вивчення особливостей мотивації є традиційним дослідженням серед багатьох соціологічних, психологічних та педагогічних досліджень. Зокрема, цю проблему досліджували в своїх працях Г. Балл, Л. Виготський, П. Гальперін, Є. Ільїн, О. Леонтьєв, А.Маркова, В. Оконь, В. Сластьонін та інші.

Але вимоги, що висуває науково-технічний прогрес до системи підготовки фахівців різних галузей, спонукають до більш глибокого вивчення питань мотивації навчальної діяльності у ВНЗ з метою підвищення ефективності організації навчального процесу по підготовці висококваліфікованих фахівців. Однак домогтися ефективності навчання, підготовки фахівців лише шляхом удосконалення методики